

We have suggested an approach for creating and using conceptual (theoretical) and mathematical (analytical) models of particular objects; the results can be used in modeling economic processes (objects), and make it possible to estimate their

technical and economic characteristics and to do the systematic analysis for searching the main success factors, the reserves of increasing competitiveness of enterprises, and decision making.

Пилипів Н.І., Пилипів М.І.

ОБЛІК В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті висвітлюється роль обліку в системі управління підприємством і його взаємозв'язок з такими підсистемами управління як планування, контроль, регулювання, аналіз, оцінка.

Ключові слова: управління, управлінські рішення, інформаційне забезпечення, облікова інформація.

I. Вступ. Сучасні умови господарювання вимагають від керівництва підприємства нових підходів до управління. Слід зазначити, що в економічній літературі в більшості дослідників простежується єдність поглядів на теорію управління. Усі вони відзначають взаємодію суб'єктів і об'єктів управління для досягнення поставленої мети за допомогою різних методів і технічних засобів, серед яких вирішальна роль відводиться економічним методам для впливу на об'єкт управління. З точки зору Б.І. Валуєва, управління являє собою систему взаємодії, тобто всі процедури, операції та багато інших дій, які в цілому складають зміст функцій управління, перебувають у нерозривному взаємозв'язку й постійно взаємодіють [1, 6].

Тому вдосконалення системи управління підприємством потребує детального вивчення потоків інформації. Обсяг і зміст потрібної для управління інформації залежить передусім від масштабу важливості рішень, що приймаються, а також від кількості параметрів, які необхідні для управління й тривалості самого управлінського циклу. Одним із визначальних чинників впливу на управлінські рішення та ефективність розвитку підприємства є дослідження проблеми інформаційного забезпечення, зокрема, його ядра – облікової інформації.

II. Постановка завдання. Розвиток системи управління в умовах розвитку ринкових відносин вимагає адекватної системи інформаційного забезпечення. Завданням дослідження є визначення ролі облікової інформації в управлінні, виходячи із різних підходів, які проте однаково концентрують увагу на необхідності вирішення проблем інформаційного забезпечення процесу прийняття рішень.

III. Результати. Так, зокрема, у дослідженнях М.П. Войнаренка [2, 412–420] пропонується для отримання необхідного інформаційного забезпечення формувати банк інформаційних даних про фактичний стан об'єкта управління та зовнішню інформацію. Зовнішня інформація, у свою чергу, повинна одержуватися з таких джерел: від засновників та інвесторів, від покупців та постачальників, від податкової служби та статистичних органів, а також у вигляді затверджених нормативно-правових актів. Подібну позицію підтримує І. Колос [3, 9], яка запропонувала використовувати для прийняття управлінських рішень такі джерела отримання інформації:

1) звітність підприємства, в якій сконцентрована система показників діяльності підприємства за конкретний звітний період. Згідно з чинним законодавством України обов'язковою для підприємств є фінансова, податкова, статистична звітність, а також оперативна, яка законодавчо не регулюється;

2) первинна документація та реєстри бухгалтерського обліку й оподаткування, в яких міститься інформація про господарські операції, що відбулися на підприємстві за певний звітний період;

3) дані спеціальних обстежень, що проводяться тоді, коли необхідної інформації для розрахунку показника фахівці не можуть отримати з джерел першого та другого рівня.

Можна погодитися з твердженням учених [4, 32] про те, що інформаційне забезпечення управлінської діяльності визначається рядом таких особливостей:

- інформація повинна бути лаконічною, але різною за змістом;
- інформація повинна бути систематичною й оперативною (швидкою);
- формування й надходження інформації має супроводжуватись методологічними рекомендаціями.

Це особливо важливо, тому що в системі управління завжди відчувається недостача спеціальних (довідкових) джерел. Серед великої кількості різновидів управлінської інформації економічна інформація є одним із найважливіших інструментів. Як зазначає Н.М. Лисенко, “вона являє собою сукупність відомостей (даних), які відображають стан, тенденції і напрямки змін та розвитку суб’єкта господарювання і його підрозділів” [5, 63].

Економічна інформація, яка використовується підприємствами для управління та

прийняття ефективних рішень, включає облікову, нормативну, контрольну та планову інформацію (рис. 1).

Сучасний бізнес тісно пов’язаний в першу чергу із використанням такої важливої складової економічної інформації, якою є облікова інформація.

Як зазначає Н.М.Лисенко, “облікова інформація являє собою продукт інформаційної системи та системи управління, які постійно пристосовуються до потреб економіки (суспільства)” [5, 63].

Можна погодитися з твердженням С.В. Івахненкова про те, що ядром економічної інформації є облікова інформація. Це пов’язане з тим, що вона повна, точна, усебічна, достовірна, більш оперативна за будь-яку іншу. Вона моделює як зв’язки підприємства з навколишнім середовищем, так і його внутрішню структуру, дає можливість розподіляти права виконавців та їхню відповідальність за економічну ефективність [6, 13].

В період розвитку ринкових відносин облік

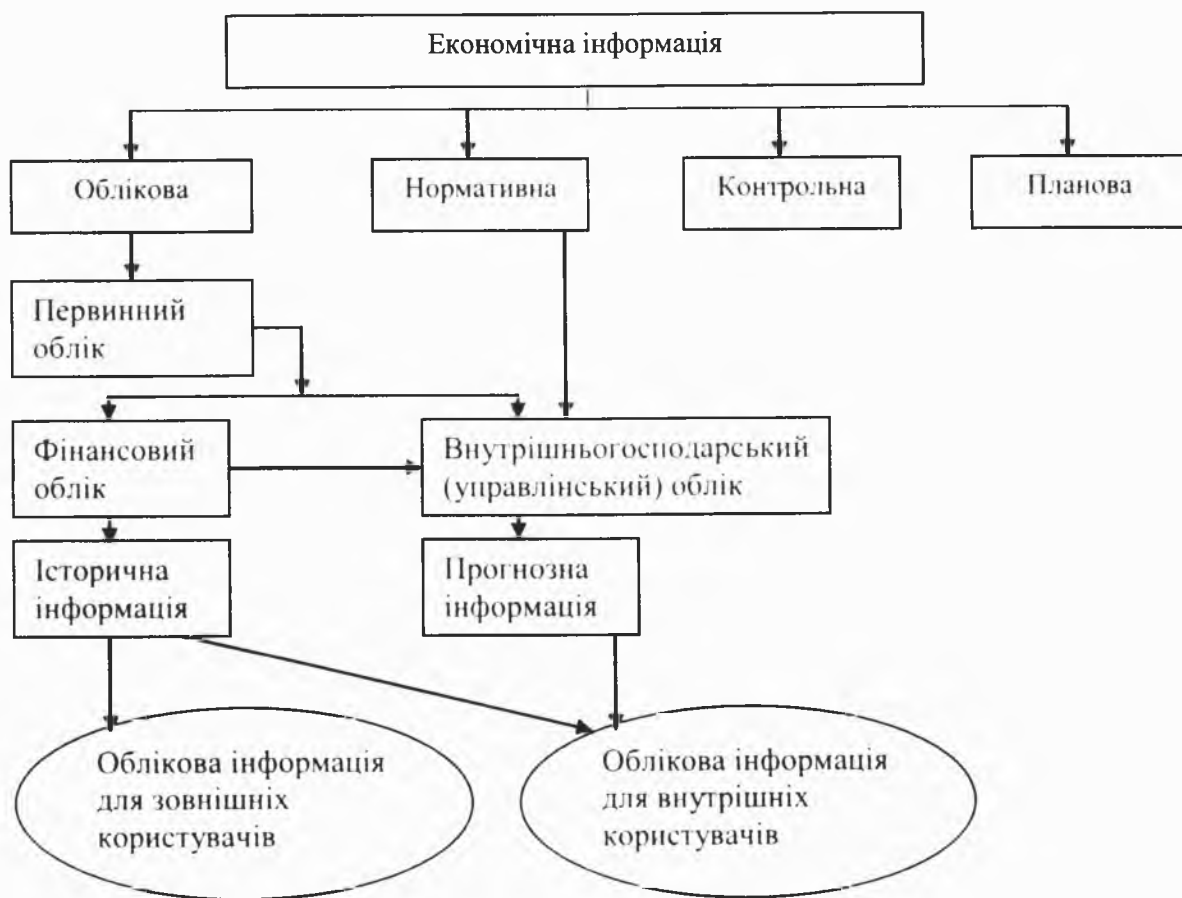

Рис. 1. Облікова інформація в інформаційній системі підприємства

повинен концентрувати таку інформацію, яка б змогла забезпечити прийняття рішень в умовах невизначеності.

Тому для вивчення процесу вибору та прийняття альтернативних рішень найбільш доцільно застосовувати залежно від конкретної ситуації підхід до управління, який заснований на альтернативності досягнення однієї мети під час прийняття або реалізації управлінського рішення. Видається змістовним твердження Н.І. Дорош [7, 342–343] про те, що успіх діяльності будь-якого підприємства залежить від правильності та своєчасності прийняття менеджерами рішень, які значною мірою базуються на якісній бухгалтерсько-обліковій інформації.

Так, зокрема, для облікової інформації є характерними особливості, що впливають із її сутності. До найважливіших слід віднести такі: залежність від об'єкта управління та його галузевої специфіки; застосування первинних та інших документів як основних носіїв вхідних та вихідних даних і результатів їх обробки; переважання текстово-цифрових знаків як форми подання даних, їх великі обсяги з тенденцією до збільшення тощо. Інформація, яка надається особі (керівникові підприємства, служби, відділу або структурного підрозділу), що приймає управлінські рішення, може формуватись двома підходами. Перший підхід – структурний, орієнтується на організаційну структуру підприємства, коли розробка інформаційної системи здійснюється за структурними підрозділами. Недоліком структурного підходу є необхідність постійного контролю за змінами організаційної структури й своєчасним внесенням відповідних змін в інформаційну систему. Другий підхід – функціональний, є більш перспективним, оскільки орієнтований на функцію управління.

У дослідженнях С.В. Івахненкова [6, 28] пропонується класифікація функцій управління:

1. *Планування*, у межах якого визначають мету ринкової діяльності й необхідні для цього засоби, розробляють методи, найбільш ефективні в конкретних умовах.

2. *Організація*, завданням якої є формування структури підприємства, забезпечення її всім необхідним для нормальної роботи: кад-

рами, матеріалами, обладнанням, спорудами, грошовими коштами тощо. Організація спрямована на створення необхідних умов для досягнення поставленої мети.

3. *Мотивація*, що передбачає організацію працівників, спонукаючи їх до ефективної праці, щоб досягти поставленої мети. Для цього впроваджують різноманітне матеріальне та моральне стимулювання, створюють умови для виявлення творчого потенціалу й розвитку працівників.

4. *Контроль*, завдання якого – кількісна та якісна оцінка й облік результатів роботи. Головні інструменти цієї функції – спостереження, перевірка всіх складових діяльності підприємства, облік і аналіз. Контроль є в системі управління елементом зворотного зв'язку. На основі його даних здійснюють корегування прийнятих рішень, планів, норм і нормативів.

5. *Координація* – це функція менеджменту, яка гарантує безперервність дій. Мета координації – досягти узгодженості в роботі всіх ланок організації (підприємства) шляхом установаження між ними оптимальних зв'язків (комунікацій). Для цього широко використовують звіти, інтерв'ю, конференції, комп'ютерний зв'язок, засоби радіо- й телемовлення тощо.

В управлінні підприємств існує певна логіка взаємодії функцій управління, яка зумовлена послідовністю процесу прийняття рішень. У теорії управління ще не досягнуто єдності підходів щодо складу функцій. Найбільш поширені, як зазначає Б.І. Валуєв [1, 6], щодо даного питання такі підходи:

- виділення обліку в самостійну функцію;
- об'єднання обліку з фінансовою діяльністю;
- об'єднання обліку з контролем;
- виключення обліку з числа функцій управління;
- виключення обліку зі складу загальних функцій управління (хоча визнають, що він бере участь в управлінському циклі);
- визначення обліку як важливої складової частини в інформаційній системі;
- розгляд обліку як найважливішої функції управління.

Зважаючи на погляди різних учених, які або недооцінюють облік, або перебільшують його

роль в системі управління підприємством, необхідно з'ясувати, чи є облік самостійною функцією управління, чи є загальною, чи можна розглядати його з двох сторін – як функцію управління і як інформаційну систему. Відповіді на такі питання мають важливе теоретичне й методологічне значення. У теоретичному аспекті, зокрема, важливо повно й чітко описати функцію обліку з точки зору вимог управління, відмінностей завдань обліку від завдань, які притаманні іншим функціям управління, у методологічному – необхідно розробити концепцію, яка визначатиме розвиток обліку та вимоги до розвитку всієї системи управління підприємством.

Облік не можна об'єднувати з фінансовою діяльністю чи відносити до інших функцій управління, оскільки він виступає як самостійна функція для будь-якого виду діяльності. Також облік не включає в себе функцію контролю, оскільки такі дві функції органічно взаємопов'язані й чітко взаємодіють як між собою, так і з іншими функціями органічного циклу. Як зауважує В.Т. Макаров, "господарський облік ведеться з метою контролю за господарською діяльністю, а контроль здійснюється за даними, які отримані з господарського обліку, отже облік та контроль – дві частини єдиного цілого, які невід'ємні одна від одної" [8, 28]. У свою чергу функція контролю не включає в себе функцію обліку, оскільки фіксування первинної інформації, її групування, обробка – це є облікові процедури, а суть функції контролю полягає в цілеспрямованій дії на об'єкт, яка передбачає постійне порівняння його запланованих і досягнутих характеристик, виявлення відхилень фактичних величин від нормативних і планових показників [1, 7]. Л.В. Нападовська стверджує, що процес контролю, з одного боку, – це процес визначення відхилень від стандартів, а з іншого – дослідження процесу виконання управлінських рішень та оцінювання досягнутих результатів у процесі їх виконання [9, 239].

У науковій літературі з управління облік часто відносять до спеціальних функцій, які діють паралельно з так званими загальними функціями управління. Так, Н.Д. Байкова [1, 24] вважає, що "основними (загальними) фун-

кціями є: планування, організація, координація, контроль, стимулювання". Такі ж самі або близькі до них загальні функції виділені в ряді робіт інших учених. І. Юргутіс, І. Кравчук [10, 37] розглядають такі функції управління, як планування, мотивація, організація, керівництво, розпорядливість (керування), контроль, комунікація. Подібну позицію підтримують учені М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі [11, 48] та інші, які вважають, що до основних функцій управління відносяться планування, організація, мотивація, контроль. М.В. Кужельний пов'язує покращення господарського механізму з удосконаленням таких важливих функцій управління, як планування, організація, регулювання, стимулювання, облік і контроль [12, 142].

Облік у промисловості, як і в інших галузях економіки, ведеться на єдиній для всіх методологічній основі, що дозволяє проводити узагальнення на макроекономічному рівні з метою одержання інформації по міністерствах, галузях, регіонах для проведення економічного аналізу. Це є другою причиною віднесення обліку до числа загальних функцій управління. Слід відзначити появу позитивних тенденцій щодо переосмислення мети обліку. Так, В.Ф. Палій і Я.В. Соколов зазначають, що "мета бухгалтерського обліку – управління господарськими процесами..." [13, 23–24].

Ще в 70-х роках ХХ ст. С.А. Думлер [1, 25] стверджував, що дані обліку займають 78,5% у загальному обсязі інформації про економіко-промислове підприємство. У сучасних ринкових умовах розвитку підприємства ця тенденція зберігає свою дію й облік займає головне місце в інформаційному забезпеченні процесу управління. Саме ця обставина послужила основою для висновку М.Г. Чумаченка про те, що господарський облік необхідно не відносити до функцій управління, а визначити як важливу складову частину інформаційної системи, як інструмент управління зі здійснення зворотного зв'язку між об'єктом управління й управлінською системою [1, 25].

Не применшуючи значення інформації в управлінні економікою, слід зважати на те, що мета управлінської системи полягає не стільки в переробці й передачі інформації, скільки в досягненні необхідного стану на вході й ви-

ході об'єкта управління. Тому розглядати облік як інформаційну систему можна лише за умови, якщо управління розглядається як власне інформаційний процес. Якщо ж під управлінням ми розуміємо процес дії на об'єкт, то буде правильним розглядати облік як функцію управління. Такий висновок в однаковій мірі справедливий для кожної з функцій управління – чи то економічний аналіз, чи планування, які залежно від погляду на управління можуть розглядатися з двох боків, зокрема як функція управління і як інформаційна система. Досліджуючи роль обліку в системі управління підприємством, важливим є розгляд його у взаємозв'язку з іншими функціями управління. Це дасть повне та системне уявлення про його сутність.

Конкретизуючи функцію обліку в загальному циклі управління, В.Г. Швець виділяє чотири функції обліку: інформаційну (забезпечення інформації про фінансовий стан підприємства для потреб внутрішніх та зовнішніх користувачів), контрольну (контроль збереження та ефективне використання ресурсів, виконання планових завдань, дотримання чинного законодавства, умов угод і контрактів), оціночну (вимір та оцінка ресурсів, визначення вартості й собівартості виробленої продукції та розрахунку результату, діяльності підприємства, його рентабельності) та аналітичну (здійснення економічного аналізу наявності, стану й руху ресурсів із широким залученням економіко-статистичних методів і моделювання та результатів діяльності підприємства) [14, 12]. Таким чином, завданням обліку є своєчасне створення необхідної для системи управління облікової інформації про облікові об'єкти.

У результаті глибокої інтеграції обліку з іншими функціями процесу управління на практиці неможливо визначити коло обов'язків для окремого працівника таким чином, щоб вони відносились лише до якоїсь окремої функції управління без його взаємозв'язку та взаємодії з обліком. З цього випливає, що облікова інформація є основою, матеріальною базою системи управління. У зв'язку з цим хотілось би звернути увагу на те, що систему управління забезпечують планування, контроль, аналіз, регулювання, оцінка для ус-

пішного здійснення діяльності підприємств, а бухгалтерський облік обслуговує всі ці процеси у сфері інформації. З.В.Гуцайлук каже, що особливе місце належить бухгалтерському обліку, за допомогою якого формується основний потік техніко-економічної інформації [15, 45].

Місце бухгалтерського обліку в системі управління показане на *рис. 2*.

Бухгалтерський облік складає основу інформаційної системи, від удосконалення якої залежить забезпечення ефективності системи управління підприємством. Розширення межі практичного використання облікової інформації, веде до посилення взаємозв'язку і взаємодії з іншими складовими економічної інформації.

IV. Висновки. Отже, бухгалтерський облік і його продукт, облікова інформація, являють собою ядро інформаційного забезпечення діяльності підприємства, у першу чергу кількісною інформацією таких підсистем управління, як планування, контроль, регулювання, аналіз, оцінка.

Таким чином, облік займає важливе місце в системі управління підприємством, тобто забезпечує на його основі органічний взаємозв'язок і взаємодію з усіма іншими підсистемами управління.

1. *Валуев Б.И.* Проблемы развития учета в промышленности. – М.: Финансы и статистика, 1984. – 215 с.

2. Система обліку в Україні: трансформація до міжнародної практики / За ред. М.П.Войнаренка. – К.: Наукова думка, 2002. – 718 с.

3. *Колос І.* Облікова інформація в управлінні діяльністю підприємства // Школа професійного бухгалтера. – 2004. – 15 лютого. – С. 8–11.

4. Інформація управління соціальними системами: Організаційно-правові питання теорії і практики: Навчальний посібник / В.Д.Павловський, Р.А.Калюжний, В.С.Цинбалюк та ін.; За заг. ред. М.Я.Швеця, Р.А.Калюжного. – К.: МАУП, 2003. – 336 с.

5. *Лисенко Н.М.* Облікова інформація в системі управління підприємства (на прикладі житлово-комунального господарства) // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 9(52). – С. 62–68.

6. *Івахненко С.В.* Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навчальний посібник. – К.: Знання-Прес, 2003. – 349 с.

7. *Дорош Н.І.* Аудит: методологія і організація. – К.: Т-во "Знання" КОО, 2001. – 402 с.

8. *Макаров В.Г.* Теория бухгалтерского учета. – М.: Финансы и статистика, 1983. – 254 с.

Рис. 2. Місце бухгалтерського обліку в системі управління підприємством

9. *Нападівська Л.В.* Контроль у системі управління підприємствами // Стратегія економічного розвитку України: Науковий збірник / Відп. ред. О.П.Степанов. – К.: КНЕУ, 2000. – Вип. II–III – С. 238–249.

10. *Юргутіс І.А., Кравчук І.І.* Основи менеджменту: Навчальний посібник. – К.: Освіта, 1998. – 256 с.

11. *Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф.* Основы менеджмента: Пер. с англ. – М.: Дело, 1998. – 800 с.

12. *Кузельный Н.В.* Бухгалтерский учет и его контрольные функции. – М.: Финансы и статистика, 1985. – 215 с.

13. *Палий В.Ф., Соколов Я.В.* Теория бухгалтерского учета. – М.: Финансы и статистика, 1984. – 279 с.

14. *Швец В.Г.* Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. – К.: Знання, 2004. – 447 с.

15. *Гуцайлюк З.* Ще раз про місце і роль управлінського обліку в інформаційній системі господарюючих суб'єктів // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 11. – С. 45–49.

This article studies the importance of accounting in controlling accounting of a company and its connection with its functions such as : planning, controlling, regulation, analyzing, and decision making.

Кропельницька С.О.

ІПОТЕЧНІ ПРОГРАМИ ТА ЇХ РОЛЬ В МОЛОДІЖНОМУ ЖИТЛОВОМУ КРЕДИТУВАННІ

Проведено аналіз світового досвіду іпотечного кредитування. Визначено та обґрунтовано можливість застосування іпотечних моделей у системі молодіжного кредитування в Україні.

Ключові слова: *молодіжне кредитування, інвестування, схеми іпотечного житлового кредитування, молодіжна житлова політика, відсоткова ставка.*

I. Вступ. Система іпотечного кредитування посідає унікальне місце в національній економіці. По-перше, в даний час іпотечне кредитування в більшості економічно розвинутих країн є не тільки основною формою поліпшення соціально-економічних умов, але й здійснює істотний вплив на економічну ситуацію у країні в цілому. З іншого боку, система іпотечного кредитування являє сьогодні складний механізм, який складається із взаємо-